

‘Kerk, ken uw monniken!’

Een gesprek met Dirk Hanssens osb over het monastieke charisma

Frans Crols

Dirk Hanssens osb in de kruisgang van abdij Keizersberg.
© foto: Elke van Aken.

Benedictijn Dirk Hanssens, tevens hoofdredacteur van dit blad, meent een anker te kennen voor de kerk op drift. Althans, de oefening die hij voorstelt, is zo dwaas nog niet. Die oefening bestaat erin op een gedegen manier kennis te maken met de traditie van het monnikenwezen en met zijn charisma dat in scharniermomenten van de geschiedenis al vaker naar vernieuwing, verblijding en ‘verrijzenis’ heeft geleid. In het gesprek op de hoofdredactie van De Kovel verloochent pater Dirk daarbij zijn poëtische inborst niet. En toch klinkt veel van wat hij zegt bijzonder nuchter, bijna zakelijk zelfs.

Keizersberg is een benedictijnenkolos met een royaal zicht op Leuven. De abdij staat voor meer dan een handjevol monniken. Zij is de woning voor een monastieke communauteit, vele kotstudenten, waarvan een dozijn ervoor kiezen om enigszins op de golflengte van de monniken te komen, en bezoekers, passanten en cultuurminnaars allerhande. De kerkdeuren staan steeds wijd open. Die openheid heeft er zelfs nog een andere dimensie bij gekregen toen een monnik zich er *De Kovel* ‘aantrok’ en dus ook zijn blik liet verruimen tot in de uithoeken van Vlaanderen en Nederland, met hun vele zoekers naar God. Zou dat ook verband houden met het typische charisma van monniken? Mondjesmaat laat het antwoord zich vermoeden, via omtrekkende bewegingen en dichterlijke escapades.

- Elk nummer van *De Kovel* bevat een dossier over een bepaald thema. Verrassend genoeg krijgen daarin een of meerdere gelegenhedauteurs een plekje. Jullie kiezen duidelijk niet voor een incrowd-profiel?

DIRK HANSSSENS OSB: “Maar ook niet voor een spiritueel amalgaam van invalshoeken. Een tijdschrift is geen som van toevalligheden. De keuze voor de auteur die we graag uitnodigen om een thema vanuit zijn of haar vakkennis

en expertise te belichten, heeft altijd iets te maken met onze bekommernis het charisma van de monniken te doen kennen. En kijk, in dit nummer staat precies dit charisma in de focus.

Omdat je niets over het monastieke charisma kunt zeggen, zonder daarbij de oude bronnen van inspiratie tegen een nieuw licht te houden, daarom kan het zo interessant zijn om deskundigen, ook vanuit de zijlijn van de monastieke wereld, een thema – dat monniken en monialen zeer ter harte gaat – te laten uitspitten. Dat kan op twee manieren. Ofwel met de uitdrukkelijke bedoeling het charisma vanuit een voor de lezer soms onverwachte hoek te expliciteren. Wat niet altijd eenvoudig is voor de auteur in kwestie: ik herinner me de lofwaardige inspanningen die advocaat Paul Quiryne zich getrooste om zijn inzichten over recht en gerechtigheid in emulatie met zijn hernieuwde lectuur van de Regel van Benedictus te brengen (*n.v.d.r.*: cf. *De Kovel* 16). Knap! Meteen las ik de leefregel met andere ogen.

Ofwel heeft het artikel tot doel de aandacht te vestigen op het feit dat het charisma zijn vruchten afwerpt in een lange traditie die heus niet altijd rechtlijnig verloopt. Voor dit werk leek ons, bij de samenstelling van dit januarinummer, Pierre Trouillez de aangewezen auteur. Trouillez is priester en kerkhistoricus, en mijn vraag aan hem was: ‘Klopt het dat de trouw van de monniken aan hun charisma in de loop van de geschiedenis haar nut heeft bewezen voor kerk en samenleving?’ Een retorische vraag natuurlijk. Bij de lectuur van zijn boek *De Germanen en het christendom* (2010) en zijn bijdragen in het door Peter Nissen geredigeerde boek *Geloven in de Lage Landen* (2004) was het me immers opgevallen dat Trouillez een bijzondere aandacht heeft voor historische scharniermomenten waarin monniken een rol spelen. Die momenten droogweg op een rijtje zetten, volstaat al om te doen aanvoelen hoe de vaak verschillende antwoorden van monniken op al even verschillende tijdsvragen toch altijd vanuit eenzelfde grondintuïtie ontstaan.

Die grondintuïtie is zoveel als de aandrang om telkens weer een ertslaag bloot te leggen die velen kunnen aanboren als ze aan herbronning toe zijn. Zou een kerk in crisis daar niet iets van kunnen leren? Telkens grijpen monniken terug naar hun collectieve innerlijke rijkdom en wijzen ze anderen erop dat ook zij het talent hebben om uit hun diepste kern wijsheid te voorschijn te halen. Anders gezegd, door hun aanwezigheid alleen al zeggen monniken aan wie het wil begrijpen: ‘Wees trouw aan je oorspronkelijke charisma.’”

■ Wat is charisma?

“Kon ik dat nu in twee, drie woorden zeggen, dan zou ik alleen maar bewijzen er niet open voor te staan. Het zal dus noodgedwongen bij een gebrekkige poging blijven.

Charisma is geschenk – schrijf dat maar zonder lidwoord. Net zoals de term ‘genade’ vaak zonder lidwoord voorkomt. Iemand met charisma kan anderen enthousiasmeren omdat hij het geschenk goed weet te gebruiken. Maar ik wil hiermee niet gezegd hebben dat je je moet neerleggen bij het ‘feit’ – en zo iets praten anderen je aan – al of niet charisma te bezitten. Als je een geschenk krijgt en je voelt je daarbij onbehaaglijk omdat het volgens jou niet aansluit bij je interesses en je dus niet meteen weet wat ermee te doen, dan kan uitgerekend *dat* moeilijke geschenk de ideale uitnodiging zijn om in jezelf te gaan wonen en daar te ontdekken dat de gift wel degelijk voor jou bedoeld is.

Abbaye St-Pierre-de-Moissac (F), zuilengalerij en binnentuin.

Mensen met charisma zijn daarom mensen die niet aan de oppervlakte leven. Wat van binnenuit komt is iets wat je ook moet leren ontdekken. En dat gebeurt altijd in onbevangingheid. Maar wel met de zorg van de goede huisvader die in de Schrift als voorbeeld wordt gesteld.”

■ De goede huisvader heeft charisma?

“Charisma is de geestesgave die maakt dat je toegerust bent om als een goede huisvader oud en nieuw uit de schat van je binnenkamer tevoorschijn te halen. Volgens mij sluit dit bijbelse inzicht goed aan bij wat wij, monniken, aan charisma kunnen uitstralen. We kunnen ons niet zomaar beroepen op datgene wat ooit de goede stimulans was voor de eeuwenoude beweging waarvan we deel uitmaken. Wel dragen we de verantwoordelijkheid het geheel van onze traditie in ogenschouw te nemen en oude bronnen voor dichtslibben te behoeven. Herbronning zorgt ervoor dat het charisma levend blijft. Maar dat kan alleen in een wisselwerking met ‘de tekenen des tijds’ die zich altijd aandienen als nieuw. Er wordt van ons dus ook gevraagd de omringende wereld in ogenschouw te nemen. Niet met grootse analyses, maar heel dichtbij en concreet. We kijken de wereld in alsof het een onvervangbare woonst is, waarin de tijd en de ruimte worden gegund om te zoeken. Daarvoor moet je nuchter zijn en van de realiteit uitgaan.

Wat is beter dan dit in een echt huis te doen, een huis waarin die ruimte en tijd inderdaad voorhanden zijn. Een huis ook dat zo is ingericht opdat we tot het besef zouden komen dat alles wat wij ‘bouwen’ slechts pover mensenwerk is. Een concreet huis dat niettemin iets heeft van een ‘huis van hogerhand’ waarin iedereen aanvaard wordt zoals hij of zij is. Volgens mij draagt een abdij die spanning van concreetheid en onnaspeurbaarheid in zich, het is een plek die je het eigenaardige gevoel vertrouwd te zijn met het geheim binnen in je. En is dat geheim niet het geloof zelf – een schat in aarden potten?

Misschien is die rare mix van vertrouwdheid en geheim wel het charisma dat door monniken op verschillende manieren – door gastvrij te zijn, stilte te waarderen, discretie in acht te nemen, ... – gestalte werd en wordt gegeven.”

■ De ‘formule’ voor de aantrekkelijkheid van abdijen? Velen zien het klooster als een oord van verpozing...

“Blij dat u het woord ‘verpozing’ gebruikt. Dat is het allicht wat abdijen kunnen betekenen: opschorting van alles en nog wat opdat de aandacht weer zou groeien voor de juiste tijd en de juiste plek waarin geestelijke ontplooiing tot stand komt.

In abdijen arriveren vaak gasten die niet weten waarvoor zij komen. Dat is misschien de enige goede ingesteldheid, niet weten waarvoor je komt. Doelgericht je verblijf in een abdij plannen, met het oog op een oplossing voor een

bepaald probleem, neen, dat is waarschijnlijk fout. Het eerste wat je in een abdij doet, is er thuishkomen. En thuishkomen in de abdij is tegelijkertijd thuishkomen bij jezelf. Dat is wat Marc Vermeulen illustreert met zijn pas verschenen boek *Onder de deur – ego's, stiltes en krassende pennen* (2011). Vermeulen nodigde leidinggevendenden uit om samen met hem elk een kamer te betrekken in een abdij, zich onder te dompelen in het ritme van de monniken en elkaar ter plekke brieven te schrijven. Hij wist niet wat zijn experiment aan het licht zou brengen. Wilde daarin ook allerm minst een sturende factor zijn. Maar wat bleek? Ook ongelovigen zijn geraakt door de levensstijl en bezieling van monniken en monialen. Zo komen onverwachte dingen boven. Maar alleen als je de abdij hebt gezien als het appel om weer bij jezelf te gaan wonen.

Het verraste me niet dat abtprimate Notker Wolf in zijn jongste boek, *Wat we van monniken kunnen leren* (2010), de insteek gebruikt van het Latijnse gezegde 'habitare secum'. Het eerste hoofdstuk begint al met de stelling dat iedere mens een plek nodig heeft om te wonen. Om bij zichzelf te wonen. Zo'n plekken waarop mensen ontdekken dat ze zelf een herbergzame woning zijn, zijn vandaag broodnodig. Plekken waar je dingen kunt loslaten om weer binding te vinden met jezelf, je te ontspannen. Een gegeven structuur helpt daarbij. De structuur van een huis illustreert dat je samengehouden wordt door een andere instantie, dat niet alles in je macht ligt. In een abdij kan je een geestelijke thuis ontdekken, een nieuwe vrijheid ervaren."

■ **Abdijen zijn toch besloten. Leidt het verblijf in een klooster niet tot verstikking?**

"Het centrum van een abdij is een uitgespaarde ruimte, de binnenhof, de *hortus conclusus*. Die 'beslotenheid' heeft niets van een verstikking, wel integendeel. Ze leidt naar een ongehoorde vrijheid. Precies omdat je wordt teruggeworpen op jezelf, geserreerd tussen hoge kloostervleugels om iets in jezelf te ontdekken. Ik vergelijk het met het schrijven van een gedicht volgens een strak schema. Binnen dat schema kan je tot een maximale vrijheid komen. Maar dan een vrijheid waarin je kunt overleven, niet die van de wereld die moe maakt doordat ze je dwingt steeds sneller tussen de vele 'vrije' keuzes te switchen.

Enkele dagen geleden begon ik aan een vers over de uitersten van hemel en aarde. Daar moet ik de metafoer van de *hortus conclusus* bij gebruiken, dacht ik, want in de beslotenheid van het kloostervierkant merk je vanzelf dat hemel en aarde elkaar raken. De vier omringende muren van het pand doen je naar boven kijken. Maar tegelijk besef je dat je met de voeten stevig op de aarde staat. Ik dacht eerst: dat zal dan de inhoud worden van het gedicht. Maar het pakte anders uit. Staande in de binnentuin kon ik me de duiveltjes inbeelden die schuilen in de kapitelen van de zuiltjes aan de vier zijden van zovele zuiderse abdijen. Die duiveltjes zijn door de monniken om de tuin geleid, letterlijk en figuurlijk, maar ze houden niet op te zoeken naar de

kwadratuur van de cirkel, naar het onmogelijke. Ze maken er attent op dat het middelpunt van de *hortus conclusus* onbereikbaar blijft, terwijl het toch alle aandacht naar zich toe zuigt. Alsof er een vreemde kracht mee gemoeid is. Hoe langer ik eraan sleutel, hoe meer ik de indruk krijg dat ik werk aan een gedicht over het open feest van de zintuigen waaraan je kunt deelnemen door in het hart van een 'huis van hogerhand' te gaan staan."

■ **U gebruikt wel vaker de uitdrukking 'huis van hogerhand'.**

"Ze is niet van mij. Het 'huis van hogerhand' is een zinsnede uit het vers 'Chevetogne' van de Nederlandse dichteres Hester Knibbe. Overigens, dat gedicht openbaart ook iets van het monastieke charisma. Het gaat zo:

*Het huis is hier van hogerhand.
Stemmen en tegenstem sluiten je uit
en in. Ik woon hier deze dag voorgoed.*

*Het gaan en komen van de wierookman
slingert de tijd. Zolang zijn rondgang
in het zonlicht hangt dat lijnrecht zich
naar binnen buigt, hoeft niemand bang*

*te zijn. Waarom de kaarsen aan en uit, het kruis
getoond en weer geborgen op de schrijn
achter het rood, staat ergens buiten kijf.*

*Men zingt zich los in wat ik niet versta,
bezwingingen die ik eenvoudig duid: ga,
wees gezegend, blijf, hier of in eeuwigheid.*

Als een poëet zo'n strenge, zwaar allitererende zin op kop zet, dan vermoed je dat de rest van het gedicht van een onverminderde stelligheid zal getuigen. Dat het een huis wordt waarin duidelijkheid en klaarheid heerst. Veiligheid en zekerheid. Niet hier! Ook al schrijft Knibbe dat de gewijde sfeer van de abdij van Chevetogne alle gevoelens van vrees of twijfel pareert – want zolang de walmen wierook in het naar binnen stromende zonlicht dansen, 'hoeft niemand bang // te zijn' – toch staat haar vers nog vol van zaken die ons het noorden doen verliezen. Dat komt vooral omdat de dichteres het sacrale karakter van de byzantijnse eredienst, die ze hier beschrijft, volledig respecteert. Je zou ook kunnen zeggen dat Knibbe het *deurtje-open-deurtje-dicht*-ritueel aan de wand van de iconostase perfect nabootst in haar 'Chevetogne'. Het lijkt of ze op zoek gaat naar het begrip dat de onwezenlijke toestand tussen *uit* en *in*, tussen *gaan* en *komen*, tussen *tijd* en *eeuwigheid*, tussen *aan* en *uit*, en tussen *getoond* en *geborgen* vermag op te roepen.

Het vreemde spel met elkaar uitsluitende termen begint al in de eerste strofe:

*Stemmen en tegenstem sluiten je uit
en in.*

Dat slaat op de oude Griekse en Slavische gezangen die het monomane karakter van het officie bepalen. Die meerstemmige *a capella*-muziek herinnert aan het bestaan van communicatiekanalen waar je niet zomaar op afstemt, zoals dat wel mogelijk is met een radiozender. De litanieën en hymnen uit de liturgie sluiten de niet-ingewijde enigszins buiten. Ze zijn de echo van de hemelse liturgie. Maar omdat die meeslepende melodieën evengoed de onafgebroken dialoog tussen God en zijn schepselen verklanken, werken ze niet minder inclusief. De sfeer van de *musica coelestis* slaat zich als een mantel om de gelovigen.

Zo'n paradoxale ervaring verleidt Knibbe tot het formuleren van een eerste conclusie:

Ik woon hier deze dag voorgoed.

Vreemd! Hoe valt het tijdelijke verblijf, het bezoek aan een klooster op een welbepaalde dag – ‘deze dag’ – te rijmen met de indruk ‘voorgoed’ op deze plek te wonen? Het antwoord is eenvoudig. Waar we een poosje verbleven, daar zijn we niet meer aanwezig, maar ook nooit meer niet (geweest). Wat we deden is voorbij, maar ook nooit meer niet gedaan, dus voor altijd aanwezig in de wereld van het gebeuren. Het *hier en nu* is nooit alleen maar *hier en nu*.

Ik geloof dat je een beetje liturgiegevoelig moet zijn, om *dit* religieuze aspect van het aardse tot je door te kunnen laten dringen. Knibbe laat ons daarom meekijken in de byzantijnse kerk van Chevetogne. Ze leent ons haar ogen die visuele poëzie ontwaren in het spel van de liturgievierende monniken. Je ogen de kost geven is hier de boodschap. Kijk naar de man die met zijn wierookvat zowaar een estafettetocht in zijn eentje onderneemt. Naar de zonnestralen die in de wolken wierook bijna haastig uitgestoken, zorgdragende armen uit den hoge lijken. Naar het met edelstenen bezette crucifix dat voor een kleine poos van achter het koninklijk rood aan de schrijn wordt gehaald.

Maar kijken is nooit registreren alleen. Het is het geziene in een vertrouwd kader plaatsen. Hier stelt zich juist het probleem. Knibbe slaagt er niet in het gebeuren onder te brengen in tijdelijke of ruimtelijke kaders. Dus tilt ze haar eenvoudige mededelingen naar een ander plan, vol mysterie. Ze heeft er oneigenlijk beeldgebruik voor nodig. Zoals in de zin

*Het gaan en komen van de wierookman
slingert de tijd*

– meteen een mooie illustratie van de elegantie waarmee je vergelijkingen in elkaar kunt schuiven. Of zoals in de voorlaatste strofe, waar ze de geijkte uitdrukking ‘het staat buiten kijf’ verstoort met de plaatsbepaling *ergens*.

Het lijkt alsof Knibbe hier duidelijk maakt dat we de vertrouwde temporele en spatiële categorieën moeten loslaten als we nog iets willen *begrijpen* van de liturgie, als we er ons in thuis willen voelen. Met dat loskomen uit de gewoonte om eindeloos te duiden, sluit ze dan ook haar gedicht af:

*Men zingt zich los in wat ik niet versta,
bezwingingen die ik eenvoudig duid: ga,
wees gezegend, blijf, hier of in eeuwigheid.*

Met die slotstrofe, die het hele gedicht samenvat, bewijst Knibbe dat je als leek wel degelijk iets kan zeggen over de byzantijnse cultus. Als dat gezegde maar poëzie wil worden. Poëzie die inlijft en op afstand houdt. Poëzie die *linea recta* op de kern afstevent, maar dan op het eigenste moment van de openbaring slechts bevende cirkeltjes trekt. Poëzie die onthult en verhult, ontuchttert en bedwelmt. Poëzie die het afscheid naderbij brengt, terwijl ze toch de aantrekking alleen maar heeft verhevigd. Poëzie kortom zoals de monniken van Chevetogne ze spelen in hun liturgie.

In een huis dat vertrouwen wekt – ook al is het een van hogerhand en dus buiten de menselijke controle – blijft iets gaande: de dialoog der tegengestelden. Zou dat het bijzondere charisma zijn dat in abdijen zo tastbaar en zichtbaar wordt?”

■ Het vergeten christendom van het Verre en het Nabije Oosten en hun abdijen hebben lessen voor het Westen?

“De oosterse monnikentraditie vindt haar ankerpunt in de liturgie, in de ritualisering, daarop is het abdielven helemaal toegespitst. Oosterse monniken stappen de hemel als het ware binnen dankzij hun verheven liturgie die door een eeuwenoude stroming wordt gedragen. Dat is het geschenk waarmee de byzantijnse monnik geen blijf weet, maar dat hem er wel toe aanzet de glans van Gods heerlijkheid – zo tastbaar in de liturgie – in zijn binnenste te ontdekken.

Het valt me altijd op hoe de monniken van het Oosten hun liturgie als een woning zien, rijkelijk ingericht en aangekleed, maar nooit alsof alles staat of valt met het initiatief van de mens die erin woont. Ze hebben iets gekregen en stellen zich daar verder weinig vragen bij. Ze worden gestuwd door een traditie die ze niet telkens weer ter plekke moeten uitvinden of aanspreekbaar maken. Zo is de preek van de voorganger er stevast een van een kerkvader die jaar na jaar op de agenda staat. Woorden en gebaren zijn gegeven. Is dat

Byzantijnse kerk van de abdij van Chevetogne.
Verering van de relikven van Seraphim van Sarov
(22 augustus 2007).

eng, zo'n alomvattende liturgie? Welnee, de kerkganger wandelt, zonder dat daar iemand een kwaaiige opmerking over maakt, tijdens de drie uur durende dienst naar buiten om een luchtje te scheppen. Het geschenk van de liturgie blijft intussen intact en uitnodigend en niemand hoeft er macht over uit te oefenen. Ook dat is een vorm van gehoorzaamheid. Maar een die vrijheid creëert. Het charisma waar de monniken blijkbaar het patent op hebben.”

■ Maar dat minder straalt in West-Europa?

“Het lastige is dat je hier eerst door de cerebrale korst van het Grieks-Romeinse denken heen moet, vooraleer je er iets van merkt. Hoeveel mensen zijn niet opgezadeld met de onzalige idee dat liturgie pas goed is als ze een thema heeft? En hoeveel liturgische mappen zijn er niet gefabriceerd vanuit de veronderstelling dat voor elk aspect van het leven dient gezocht te worden naar een aparte liturgie? Neen, de liturgie *is* het volledige leven, en alles van het leven zit bij voorkeur in één liturgie. Neem nu het getijdengebed van de monniken. Altijd diezelfde honderdvijftig psalmen en een handvol hymnen, die nog niet eens het eigenlijke gebed zijn – want het echte gebed bloeit open in de stilten tussen de psalmen, en mocht dat niet gebeuren, dan komt een vers uit psalm 65 de monnik ter hulp: ‘Voor u is stilte een lofzang.’

En wat is daar nu zo bijzonder aan? Ach, soms begrijpen kinderen het als ik op hun vraag vertel wat de zin is van dat getijdengebed. Ik nodig ze altijd uit om niet te vragen *waarom* wij dit doen, maar eerst te kijken naar *wat* wij doen, want daarin ligt het antwoord. En dan meet ik ze andere ogen aan – die van de fantast. ‘Hebben jullie het gezien dat vader abt een knapzak aan een stok binnendraagt in het koor? Die knapzak is een groot doek dat opengevouwen wordt eenmaal iedereen in het koorgestoelte staat. Iedere broeder houdt een tip van het doek vast en al wat daarin ligt, wordt omhoog gegooid, keer op keer, op de ritmiek van een psalm. Als de psalmen gezongen zijn, dan sluit de knapzak zich weer rond de inhoud en schuift iemand hem op de stok. Waarna de monniken, netjes op een rij achter de knapzak van het leven, de bidruimte verlaten, via dezelfde weg, richting woon- en werkvertrekken van de abdij. Is er iets veranderd? Nee, hé. En toch lijkt iedereen een beetje opgelucht. Alsof ze blij zijn dat er zuurstof in de knapzak kwam.’ Die vertelling brengt jonge mensen op het spoor van het monastieke charisma. Bidden kan een verademing zijn, je ademt vervelende ervaringen uit en nieuwe inzichten in. Geen excessen, geen overvloed maar ook geen sleur of pure routine. En wat er gebeurt, ligt in de handen van Hem die de bidders samenbracht.”

■ De voortschrijdende individualisering in het Westen bedreigt het charisma van de abdijen?

“Als ik volmondig ‘ja’ zeg, dan lijkt het alsof ik geloof dat charisma de eigenste waarde van de persoon wegmasseert. En dat laatste is niet mijn geloof. Je kunt

een ander niet dragen, geen gemeenschap vormen als je niet bewust bent van je eigen inbreng in het geheel. Hoe kan ik constitutief meewerken, hoe kan ik helpen, als ik twijfel dat ik draagkracht heb? Een druppel die in de zee opgaat, is geen druppel meer. En bovendien, niet de gemeenschap houdt mij een spiegel voor, het is altijd een concrete persoon die mij zal helpen om te weten wie ik ben. Ik heb de ander nodig om mijzelf te kunnen zijn. En als ik mijzelf ben – als entiteit onverdeeld toegewijd aan de Ene – dan is de kans groot dat ik op mijn beurt een hulp zal betekenen voor die ander. *We zijn allemaal personae gratae*, gewenste personen die aangesproken worden door diezelfde God. Door de Vader die zorg draagt voor vele, onverwisselbare kinderen.”

■ Abdijbewoners zijn de behoeders van de waarde van de mens?

“Dat besef van de eigen waarde is de humus waarin zich talenten kunnen ontplooiën. Maar humus moet ook onderhouden worden. Dat kan als iemand zich verbindt met de grond die hij bewerkt en bemest, zo goed als de huisvader dat doet, die zijn eigen huis onderhoudt en inricht, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de gezinsleden en hun bezoekers. Ouders weten hoe essentieel het voor een kind is om zich aanvaard te weten én een thuis te hebben. Er is een plek waar het kind de tijd en de aandacht gegund wordt om te groeien.

Waar vind je die plek vandaag in de parochies? In het beste geval staat er een kerk die af en toe, ook buiten de diensten, open is. Maar is dat genoeg als de pastoor er slechts om de zoveel weken komt, omdat hij vele kerken moet bedienen? Volstaat dat als in de pastorie naast de parochiekerk niemand meer woont? Er ontstaat een soort ontheemding. In een abdij is dat anders: hij die aan het altaar staat, is diegene die het huis bewoont. Maar de betekenis van die ankerplek ligt natuurlijk wel op een dieper vlak. De geëigende structuur van het abdiyleven – waarbij bidden en werken een eenheid vormen – herinnert er aan dat diegene die aan het altaar van het hart staat, ook diegene is die er woont. Ik heb het dan over God zelf. Als je looft en dankt, dan gebeurt dat op de stroom van de Geest die bezit genomen heeft van je binnenste. Dat doen aanvoelen, desnoods met architecturale middelen (gewelven die spreken van weidsheid én geborgenheid, de leegte van de kloostertuin of de repetitieve vormen van een pandgang met pilastertjes) – het is de kern van het monastieke charisma.”

■ Kloosters kunnen de geestelijke archipel zijn van waaruit opnieuw gekerstend wordt?

“Laten we realistisch blijven, die archipel van kloosters is geen stoere zekerheid. Ook de kloosters in onze contreien hebben het moeilijk en misschien is het goed dat mensen beseffen dat onze levenskracht in West-Europa zeer relatief is. Ook op die wijze ontdekken zij zichzelf en herkennen zij de werkelijkheid.

Abdijen en priorijen verdwijnen, maar ze zijn er desondanks ook nooit meer niet (geweest). Ben ik filosofisch? Welnee, ik raak weer aan het monastieke charisma. Een charisma dat geen eeuwigheid in zich draagt, is er geen. En om dat charisma gaat het, om niets anders. Niet dat er monniken aanwezig zijn, is zo belangrijk, maar dat ze met hun leven – en voor de duur van hun leven – getuigen van een niet-aflatende Aanwezigheid.”

■ Dan is de gelofte van stabiliteit ook niet zo letterlijk te nemen?

“Toch wel. Juist omdat de monniken beseffen dat het hier om het inzicht gaat dat er iemand is die aan om het even wie iets te zeggen heeft op de al even toevallige plek waarop die persoon zich bevindt – juist omdat ze dit geloof willen uitdragen, proberen ze trouw te zijn aan de belofte van *stabilitas loci* en verplichten ze zichzelf om op één plek te blijven. De plek die ze bewonen, is hun heilige grond. Dat is een statement voor wie denkt dat hij altijd op de verkeerde plek is om iets van de Allerhoogste te kunnen vernemen in zijn leven.

Eigenlijk zeggen de monniken aan de wereld: waar je een blijvende woning uitbouwt die het waard is om anderen op een eenvoudig woord, zoals ‘Kom en zie’, naartoe te tronen, daar betekenen je voor die anderen ook een veilig anker op hun zoektocht. Enkele jaren geleden organiseerde de Belgische Kerk in Brussel het Allerheiligenfestival onder de titel ‘Kom en zie’. Als poging tot evangelisatie en geloofsondersteuning kon dat tellen. Maar ik had toch vragen bij de titel. ‘Waar moet ik naartoe?’ dacht ik. ‘En wat moet ik zien? Een manifestatie?’ Als Jezus zei: ‘Kom en zie’, dan inviteerde hij zijn leerlingen naar de plek waar hij woonde en bad, niet naar de oorden waar hij wonderen verrichtte of predikte. Het was de plek waar zijn leerlingen gewoon zichzelf konden zijn, hun eenvoud konden ontdekken of herontdekken.

Misschien heeft de Nederlandse beweging De Wandelmaat, die mensen uitnodigt om naar een abdij te wandelen, het charisma van de monnik nog beter begrepen. Het is het charisma van de pelgrimerende mens die zijn hunker naar een eeuwige woonst niet verloochent. Want dat er bij de monniken en monialen, ondanks alle honkvaste trekjes, iets van een blijvende beweging is, een voorttrekken naar het ‘land van Sion’, is zonneklaar. Kijk hoe ze tegenover elkaar plaats nemen in het koorgestoelte. Het midden blijft leeg, omringd door zoekende en onwetende mensen die er toch op vertrouwen dat alles wat zij zingend en biddend uitend geadresseerd is, gericht tot de Leidsman die van op de uitgespaarde plek zal tonen waar de weg loopt. Als je dat eenmaal weet, dan kan je je niet alleen hechten aan de plek die een abdij is, maar ook aan de plek die je in de wereld inneemt.”

■ **Kan het monastieke charisma versterkt worden door leken die voor enkele jaren in kloosters leven. Ik denk aan de bedelmonniken bij de Jains, een stroming binnen het hindoeïsme met veel rijke volgelingen die tijdelijk alles afstaan om arm te zijn?**

“De essentie van de benedictijnse monnikenroeping is dat wij ons met haar en huid toewijden aan God. Alles wat we doen, heeft dan ook dat ‘totalitaire’, of beter, inclusieve karakter, dat cachet van ‘eeuwigheid’. Wie bij voorbaat kiest voor een kortstondig engagement, gunt zichzelf de tijd en de ruimte niet die geschonken zijn om echt van het charisma te ‘genieten’. Straffer gezegd, een tijdelijk engagement als monnik is een *contradictio in terminis*, want in tegenspraak met het monastieke charisma.

Geloof ik dan niet in de formule van de lekenbenedictijnen of cisterciënzervrienden? Toch wel. Zolang die maar begrepen wordt als het ongelimiteerde engagement van de ‘monnik in de wereld’. De gehuwde die de monnik in zichzelf ontdekt, wil toch

ook niet voor een bepaalde periode als een mens uit één stuk – de vrije vertaling van de term ‘*monos*’ – door het leven gaan. Hij of zij is gewoon die ongedeelde, authentieke mens, bij hoofde van het charisma dat gedeeld wordt met de monniken in de kloosters. Mag ik ook hier zeggen: voor eeuwig? Ja, dat is nu eenmaal het monastieke charisma. Dit heeft niets te maken met rigorisme, wel alles met de erkenning van de Ene die mensen in zijn liefde opneemt, altijd op een aangepaste manier, maar nooit met een limiet voor die goddelijke toewending.”

■ Beleeft het monastieke charisma vandaag een scharniermoment?

“Welnee. Dat kan ook niet. Maar als de kerk het charisma van de monniken zou begrijpen als een gave Gods, en het niet claimen als iets dat kan worden opgelegd, ja dan... Laten we stellen dat alleen de kerk een scharniermoment kan meemaken.”

■ Kerk, ken uw monniken?

“Mocht dit niet zo onbescheiden klinken, ik zou uw oproep graag beamen.”

Abbaye St-Pierre-de-Moissac (F),
zicht op de binnentuin.

Frans Crols (*1942) is licentiaat handels- en consulaire wetenschappen, maar ging na een korte loopbaan als leraar in Congo de journalistieke weg op. Zo stond hij aan de wieg van het financieel-economische weekblad *Trends*. Hij was er jarenlang de hoofdredacteur van. Nu hij op rust is, verdeelt hij zijn aandacht over diverse weekbladen en tijdschriften, altijd bereid tot een column of een diepte-interview met iemand die zijn culturele of religieuze interesses deelt.